

6. ORGAN - LITURGICKÝ NÁSTROJ

Z hľadiska hracej techniky patrí organ ku **klávesovým nástrojom**

Z hľadiska vzniku tónu, patrí medzi **dychové nástroje**

Predchodcom organa: panova píšťala (syrinx) – vzduch sa vháňal ústne **organum** – pomocou jednoduchého mecha

Organ je zo stavebnej stránky najväčší a najzložitejší hudobný nástroj.

V **2.stor.p.n.l.** zostrojil **Ktesibios** v Alexandrii **hydraulický organ**, vzduch regulovaný vodným stĺpcom. Bol to ťažký, komplikovaný nástroj – snaha o jednoduchosť. Postupne sa vynášiel **pneumatický organ** s mechovou sústavou.

Spočiatku sa organ v kostole nepoužíval.

V staroveku sa radil organ k rozkošiam, zábavám, nerestiam. Pri jeho hre sa pilo, jedlo, tancovalo. Zaznieval v arénach pre potešenie obecenstva, gladiátorov v súboji i pri pretekoch bojových vozov, pri krvavých súbojoch. V 4.stor. - tých čo hrali na organe, odmietali pokrstiť. (Hieronym: „Deti sa nesmú zaujímať o organ.“)

Dôstojný sprievodca liturgických obradov bol SPEV.

Na Východe- Byzancia- udomácnil sa na cisárskom dvore, nie ako prostredník radovánok ako v Ríme, ale ako nástroj vladárskej slávy, dvorného ceremoniálu, slávnostných nálad, znak bohatstva, slávy...

V 12.st. biskup Baudry: „Dobre viem, že je mnoho ľudí, ktorí nemajú vo svojom kostole organ, ale osočujú a hádžu kamene na tých čo ho majú. Sú to ohovárači, ktorí nevedia čo organ pre nás znamená. Ja sám sa veľmi teším zvukom organa, ktorý ma nabáda na premýšľanie... Hľa k čomu nás privádza organ v našom kostole: nie sme my organmi Ducha Svätého? Používajúc organ zjednotíme sa do úplnejšej harmónie, zlúčme sa do dvojnásobnej dobroty...“

Koncil v Miláne, 1287: Organ jediný môže znieť v kostole.

Odvtedy sa začali stavať organy aj v kostoloch. Veľké i menšie: **portatívny, pozitívny** – tzv. prenosné organy, ktoré sa využívali na procesie...

V 10.st.- monumentálny organ, ktorý mal 26 mechov (pre 70 silných chlapov) vo Winchesteri.

STAVBA ORGANU:

PÍŠŤALY: sú hlavným zdrojom zvuku

Podľa materiálu:- *kovové*: cín, olovo, meď

- *drevené*

Podľa tvorenie tónu: - *hranové*: otvorené, kryté, polokryté

- *jazyčkové*

Podľa tvaru: *valcovité, lievikovité, kuželovité...*

REGISTER – je rad píšťal zoskupených podľa konštrukcie, sily, farby, tónu, materiálu, stopovej výšky.

- má toľko píšťal, koľko je tónov na klávesnici

- názvy prebraté od ostatných nástrojov

Delíme: - *základné* (c meria 8 stôp,4,2,16,32)

- *aliquotné* zosilňujú harmonické tóny v organe (3,5,7,9)

- *zmiešané*

VZDUŠNICA – vzduchovo uzavretá skrinka, v ktorej sa stlačený vzduch rozdeľuje k píšťálam Je ich toľko, koľko je klávesníc.

Delíme: - *tónová*: má len jeden ventil pre všetky píšťaly jedného klávesu

- *kuželová*: má špeciálny ventil pre každú píšťalu rovnakého registra

MECHY – hlavný zásobovateľ vzduchu

Delíme: - čerpacie

- zásobníkové

ORGANOVÁ SKRIŇA – v nej je vnútorné zariadenie organu. Jej predok tvorí prospekt s ozdobnými, alebo znejúcimi píšťalami, nesie znaky doby...

HRACÍ STÔL – od neho sa ovláda celý nástroj

Má:- *manuály*: terasovito uložené nad sebou, počet rôznych

- *pedále*: drevené klávesy ovládané chodidlami nôh
- *registrové klapky*: nad manuálom, alebo po bočných stranách
- *pomocné registre* : spojky, voľné kombinácie, piano, tutti...
- *žalúzová šľapka*: nemení farbu tónu, len dynamickú silu
- *crescendový valec*: postupné zapínanie registrov podľa dynamickej sily

TRAKTÚRA- spojenie medzi hracím stolom a vzdušnicami

- mechanická: princíp prevodových pák
- pneumatická: kovová rúčka, ľahký chod, ale meškanie
- elektromagnetická: z elektromagnetov, kotúča, kontaktov, káblov
- elektronická: pomocou generátorov
-

V súčasnosti je organ koncertným nástrojom diel všetkých štýlových období a jediným liturgickým nástrojom. Ostatné hudobné nástroje sa len pripúšťajú.

SSC:

120. Píšťalový organ nech je v latinskej Cirkvi vo veľkej úcte ako tradičný hudobný nástroj, ktorého zvuk vie dodať cirkevným obradom obdivuhodný lesk a mohutne povznáša myseľ k Bohu a k nebeským veciam.

Iné nástroje možno pripustiť v bohoslužbe podľa úsudku a so súhlasom kompetentnej územnej cirkevnej vrchnosti podľa článkov 22, § 2, 37 a 40, ak sú vhodné na posvätný cieľ alebo sa dajú naň prispôsobiť, ak zodpovedajú dôstojnosti chrámu a naozaj podporujú duchovný rast veriacich.